

Попович Н.В.,
аспірант кафедри міжнародних відносин та політичного менеджменту
Державного університету «Житомирська політехніка»

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІРЕДЕНТИСТСЬКОЇ СТРАТЕГІЇ

Після політики мультикультурності 1960–1980-х років у світі спостерігалось посилення почуття національної ідентичності. Це явище, ймовірно, пов'язане зі стрімкими процесами урбанізації та глобалізації, які створювали ризик втрати унікальності культурних особливостей на тлі зростаючої одноманітності повсякденного життя. Значне зростання міграційних потоків та підвищена мобільність населення, що збільшилася в десятки разів, сприяли посиленню прагнень зберегти власну етнокультурну ідентичність.

Враховуючи те, що кордони багатьох держав часто не відповідають етнічним, лінгвістичним та культурним межах розселення етносів, в деяких багатонаціональних державах, де поруч з титульною нацією компактно проживають інші етнічні меншини, починають з'являтися відцентрові етнополітичні тенденції, спрямовані на здобуття різного ступеня самостійності цих етнічних груп: від культурної автономії аж до повної незалежності. Така ситуація, особливо за територіальної близькості спорідненої держави, може призвести до появи іредентизму, який дослідник Д. Пачі, характеризує як прагнення етнічної, мовної або релігійної меншини, що проживає в межах суверенної держави, до інтеграції або возз'єднання з іншою суверенною територією, яке ґрунтується на спільності культурних, історичних чи соціальних ознак [3].

Українська дослідниця Н. Горло[1] розглядає іредентизм як різновид політичного процесу, адже він реалізовується сумісно різними політичними акторами як стратегія, що направлена на зміну існуючого політичного ладу або побудову нового, направлена на об'єднання іреденти (національної меншини) та спорідненої держави в межах одного політичного організму, тому він є складовою частиною політичних технологій, які передбачають певний алгоритм дій, в першу, чергу з боку спорідненої держави, яка прагне поглинути території, де проживає споріднена їй національна меншина.

Іредентизм явище надзвичайно складне в контексті його концептуалізації та спроб дати йому морально-ціннісну оцінку, адже з одного боку його можна трактувати як реалізацію права націй на самовизначення, а з іншого – порушення територіальної цілісності суверенної держави, якою є в даному випадку багатонаціональна держава, яка, переважно, виступає стороною потерпілою. Найбільш зацікавленим учасником іредентистського трикутника виступає споріднена держава, яка має ресурси задля реалізації своїх планів, тому саме для неї, як безпосередньої учасниці політичного процесу, важливо дати політичне та законодавче виправдання своєї експансії.

Реалізація іредентистської стратегії з боку іредентистської держави здійснюється різними шляхами: відкрита територіальна експансія, прихована територіальна експансія або так зване квазі-проникнення та легітимне захоплення, яке характеризується політикою «м'якої сили», якій притаманні законодавчі та культурні механізми, що передбачають активний культурний та інформаційний вплив на родичів за кордоном з метою зміцнення їхньої етнічної ідентичності та тягlosti до спорідненої держави (табл. 1). Крім того, проникнення може характеризуватися національними законодавчими ініціативами, які стосуються безпосередньо етнічних родичів, які живуть закордоном.

Таблиця 1. Механізми реалізації іредентистської стратегії

Реалізація іредентистської стратегії	Засоби досягнення	Приклади
Відкрита територіальна експансія	Вторгнення регулярної армії та збройна агресія	Туреччина, нац.. Німеччина та фашистська Італія
Квазі – експансія (гібридне проникнення)	Масковане вторгнення, яке поєднується з політичними та інформаційними впливами	росія
Політика «м'якої сили»	Дипломатичний тиск, інформаційний вплив, дезінформація та маніпуляція.	Угорщина

Джерело: складено автором.

Прикладом сплячого іредентистського конфлікту в Європі продовжує залишатися так зване «Кіпрське питання», яке й досі є актуальним. Витоки конфлікту полягають в протистоянні двох національних спільнот: греко-кіпріотів та турко-кіпріотів, антагонізм між якими посилювався під час британського володіння островом, а після здобуття незалежності розпочалися

взаємні етнічні чистки. В 1974 р. було скинуто уряд Макаріоса і Туреччина вводить військовий контингент на острів, анексуючи північ острова під приводом захисту спільноти турків-кіпріотів [2], де згодом було утворено маріонеткову Турецьку Республіку Північного Кіпру, яку визнає лише Туреччина. Таким чином, не зважаючи на те, що сьогодні Анкара намагається заперечувати свій вплив на ТРПК, все ж таки у 1974 р. вона використала саме стратегію відкритої експансії.

Російський іредентизм, який характеризується як, впершу чергу, включення колишніх радянських республік до РФ, явище надзвичайно складне та небезпечне, адже становить загрозу міжнародній безпеці та порядку. Захоплення Криму росією у 2014 році включало військові та дипломатичні заходи. Розпочалося організоване загарбання українських територій з вторгнення російських військ в Крим ще в лютому 2014 р., однак рашисти намагалися заперечували присутність своєї регулярної армії на території України, тому на початкових етапах реалізації російської іредентистської стратегії, її можна охарактеризувати як прихована територіальна експансія або так зване квазі-проникнення. Задля легітимізації своєї агресії РФ у березні 2014 проводить псевдореферендум, який не відповідає жодним міжнародно-правовим нормам, адже відбувається за присутності ворожої армії РФ, а згодом в односторонньому порядку оголошує про приєднання Криму. Отже, можна говорити про певну гібридизацію механізмів втілення політики іредентизму РФ та застосування цілого комплексу важелів: військових, законодавчих, культурних та інформаційних.

Угорщина сьогодні – це держава, яка дотримується іредентистської стратегії, адже прагне включити в свої межі території, де хоча б частково, проживають етнічні угорці за допомогою не силових методів: інформаційної пропаганди, маніпулюючи вигаданими наративами про обмеження Україною прав національних спільнот, зокрема в контексті ЗУ «Про освіту» 2017 р.; дипломатичному тиску на міжнародній арені, використовуючи свій статус країни – члена ЄС та НАТО задля блокування євроінтеграційного поступу України, аргументуючи це «не вирішеними» національними питаннями; змінами у власному законодавстві, які стосуються угорської національної меншини, що проживає в межах інших держав, зокрема й українського Закарпаття.

Отже, не зважаючи на те, що головна мета іредентистської держави - це територіальне загарбання етнічно споріднених територій, шляхи реалізації цієї мети можуть відрізнятися в залежності від особливостей політичного режиму та статусу цієї держави на міжнародній арені як політичного актора. Відповідно можна виділити такі механізми реалізації іредентистської стратегії: відкрита територіальна експансія, квазі – експансія (гібридне проникнення), політика «м'якої сили».

Список використаних джерел:

1. Горло, Н. В. Порівняльний аналіз західного та східного типів іредентизму. Регіональні студії, 2020, № 22 с. 10-14. URL: http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/22/22_2020.pdf#page=10
2. Костюк, С. В. Проблема Північного Кіпру у зовнішній політиці країн Європейського Союзу. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса, 2021, 2(13), с. 36-40. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/11195>
3. Paci D. The Åland Islands Question: Irredentism and Autonomism in the «Archipelago of Peace». Revista Brasileira de História. 2020. Vol. 40, № 85. URL: <https://www.scielo.br/j/rbh/a/JwJJ78P4PwkHKpQYkHxHyg/>